

SCIENȚIELE LA ROMANI.*)

1. Poesia.

Cea de antania cale la cultura romanilor in scientie a asternu'to poesia si mai de antaniu poesia dramatica. Teatrulu a fostu de tempuriu forte cunoscutu la romani. Elu a fostu adusu de in Etruria, si introdusu ca unu midu-locu impacatoriu de diei, atunci candu dupa mortea lui Camila, cum'a secerá intr' unu modu infioratoriu in Roma. Inse acestu teatru la inceputu a fostu tare miserabil. Elu costá numai de intr'unu feliu de pantomime, intre cari se cantau nesce viersuri improvizate ce contineau batu-jocuri asupra unoru persone. Aceste viersuri se numiau Fescenini, ér autorulu loru érá teatralistulu-histrio-insusi.

Dupa acesta teatru primitivu a urmatu altulu costatoriu de in nescari poesie ce aveau feliurite cuprensuri, in form'a unui quodlibet de astadi, si se numia satyra. Asemenea acestuia a fostu mai tardie comedia seau fabula attelana numita, unu feliu de scena mascata, in care se produceau nesce bucatisatirice de unii juni romani in vechia limba oscica. Asta forma de teatru a tienutu la romani multu, si mai tardiu inca se producea intre spatia-le bucatiloru regulate. Aci vene de a insemna, cumu ca cea de antaniu bucata teatralica regulata a scriso M. Liviu Andronicu. Bucatile cele regulate s'au numitu apoi dialogi, diverbia, pre intre cari se amestecau cantica, de unde producatorii s'au numitu cantorea. Dupa Liviu apoi au escelatu mai multi intru scrierea atatu a comedieloru, catu si a tragedieloru

pr. Cn. Nevin. Marcu Pacuviu. Liciniu, Ceciliu, etc., pre cari toti se vedu ai fi intrecutu umbrianulu M. Acciu Plautu, si cartagineannulu P. Terentiu, carele a moritu in anulu urbei 600.

Naratiunea poetica au capetatu unu cultivatoriu activu pre C. Valeriu Catulu contempuranulu lui Cicero, nascutu in Verona. Acestu maiestru alu unei simplicitati elegante a scrisu mai multe naratiuni poetice in cea mai frumoasa etate de aur. Lui i-au urmatu cu prestanti'a P. Ovidiu Naso, de in ale carui numerosa opuri, aci se tiene metamorfosea, alu carei pretiu e cunoscutu. Lui Ovidiu contempuranu si competitoriu in acestu feliu de poesia i-a fostu Corneliu Severu, dela care a remase poesia Aetna, si mai multe fragmente, intre cari emineza: mortea lui Cicero. Aci se numera si autorii oratiuniloru panegirice ad Messalam si ad Pisonem. Totu pre acésta cale a mai pasitu inca Claudiu Claudiu, aproape de apunerea poesiei latine, pre tempulu lui C. Teodosiu si a fitiloru lui, alu carui opu: Raptulu Proserpinei e mai de frunte etc.

Poesia didactica, precumu se spune, a avutu unu poetu bravu pre Q. Enniu. Celu mai vechiu inse poetu in genulu acesta a fostu F. Lucretiu Caru, ale carui 6 carti de natura rerum le a indereptatu Cicero, carele inca s'a esercitatu in acésta specie de poesia. Ci cu multu mai insemnate pentru noi sunt de intr' aceste georgica lui Virgiliu si doctrina lui Oratiu de arte poetica. Poesia satirica, carea a fostu o proprietate a Romei a avutu mai multi autori. Inca in a. u. 620 a scrisu C. Luciliu unu equite (cavaleru) romanu mai multe satire, ale carora fragmente le aflamu intre opurile celoru mai vechi poeti latini. Intre scrietorii satireloru se anumeza

*) Probe de limba dupa Gramateea si ortograf'a D-lui T. Cipariu.

si Cato Censoriu, precumu si M. Terentiu Varo, cestu de in urma a scrisu o specia de satira propria, in care a mestecat versuri cu prosa la olalta. Mai tare inse a redicatu acesta arte Horatiu Flacu, atatu pre in destieritatea sa la intorsaturi si alusiuni, catu si pre in eleganti'a cea ne maiestrita ce a sciutu se de opurilor sale. A. Persiu a scrisu mai piscatoriu si mai oscuru, dupa cumu cerea tirani'a tempului seu suptu Tiberiu; de aceea sa tirele lui abia se potu lege fora comentariu. Toam'a asia de intunecosu, ci mai pucinu elegantu a scrisu Petroniu Arbitru cunoscutulu seu satyricon, in care su nume de Trimalchio descrie nebuniile imperatului Claudiu si ale Mesalinei lui, preperate cu cea mai iute si mai piscatoria sare. Alu treile locu cuprende Decimu Iuniu Iuvenale, care a trairu dela Nero pana la Traianu, ci stilulu acestuia e cu multu mai de diosu ca alu celoru de antaniu. Aci se tiene si poetis'a Sulpicia, care si a scriasu eclog'a ei pre tempulu candu Domitianu esila filosofii din Roma cam pre la a. 90 dupa Chr.

Poesia lirica. Romani ne arata o multime de poeti lirici pr. Casiu, Bassa, Bobiu, Stetiu Papinianu, Vestritiu Spurina, Septimiu Severu. Inse numai doi sunt ale caroru opuri le potemu judeca, catu au inaintatu ei in acestu genu de poesia: Valeriu Catulu si Orationu Flaccu. Acestu de in urma merita aci tota laurea a minte, ca-ci odele lui impreuna sublimitatea si viosimea cu cea mai mare curatia a spresioniloru si o puritate alexandrinica. Si, si atunci candu poetulu se lingusiesce inca se arata maretiu, si, si bucatile cele aruncate i arata plecarea intru alegerea planului seu celui snu. **Elegia.** Dupa poesia lirica; e cea elegica, care preste tote postesce mai multa eleganti'a. Si acest'a inca fu cultivata de catra Romani in celu mai inaltu gradu, facandui inceputulu Catulu au continuatu mai multi acesta cariera, pr. Cn. Corneliu Galu, Albiu Tibulu, Sestu Aureliu Propertiu, si P. Ovidiu Naso. Ovidiu si Propertiu au mai adusu la acesta poesia Eroidea, ca una ramu alu Elegiei. Pre cari totu in acestu ramu i-au urmatu: Aulu Sabinu contempuranulu lui Ovidiu.

Bucolicele, si fabulele esopice. Caracteriulu si genulu poeticu alu scrietoriloru romani se manifesta destulu pre in frumuseti'a la care ajunse poesia elegiaca, cultivata de insii. Acelasi se manifestena in toam'a ei prin cultivarea poesiei-loru bucolice, si a fabuleloru esopice. Ambe aceste

genuri inse convenu mai multu cu naivitatea cea maiestrita a greciloru, de catu cu infrumusetiarea cu care romaii erau dedati asi imbraea opurile sale. Bucolicele lui Virgiliu se asemena mai multu celoru alalte opuri ale lui de catu opuriloru grecesci de acesta calitate. Fedru dede fabuleloru esopice totu ce se astepta dela tempulu celu de auru alu scientieloru ce domnia sub Augustu imperatulu romaniloru. Ci elu avu prea pucini intre romani, ba nece cetimu undeva cumu ca acestu felu de poesia se fia fostu romaniloru prea placuta. In sec. IV. fece Sestu Rufu Avienu o traducere a fabuleloru acestora; si se dice ca ar fi mai facutu inca si ultimulu imperatu Romulu Augustulu mai tardiu una asemenea in metru.

Epigram'a. Glumele cele spirituose si sarate le erau forte placute romaniloru. De aceea aflamu o multime de scrietori romani, cuprendienduse cu compunerea loru. pr. Valeriu Catulu, Maecenas, V. Martiale, imperatulu Arianu, si Ausoniu. Intre cari inse a escelatu mai tare Valeriu Martiale ispanu de nascere si amicu alu lui Pliniu celui teneru, dela care si avemu 14 carti de epigrame. Ale celoru mai multi au peritu, unele se afla de nu li-se sciu autorii. Unu grumuru (cumulus) de epigrame se afla in nesece colectiuni anumite suptu nume de colecta Virgiliu, Ovidiu etc. si suptu priapeia, precumu si pre intre opurile altoru poeti mai mici din colectiunea intreprensa de Petru Burmann.

Dupa P. B. si M.

(Va urma.)

КЪВЪНТЪЛ ДОМЪЛЪИ ЖБИЧНИ

Роститъ ла диморпънтареа лѣи Ioan Boinecъ че
с'аз ѡкъзтъ дн Парисъ ла цитиримълъ
Пер ла Шез.

„Прекъзмъ тогѣ адѣ азъитъ, домнѣи мѣи, Д.
Boinecъ, кондзетъ ла морпънтъ де о дндойтъ
воалъ, еспримъ доринда къ рѣтъшицелѣ салѣ мѣ-
ритоаре съ ѡие транспортате ла Парисъ ши приа
днрѣжирѣа амичѣлоръ сѣи, съ ѡие депъсе дн ачестъ
пѣтънтъ сакрѣ ал Францѣи; еа есте вѣнъ ка
ши сѣнъл илѣи мамѣ.

„Ачѣаста вѣне де аколѣ, къ ѡиекарѣ Ромънѣ
аре дозе патриѣ: днтъи Ромънѣи. ш' адѣи Францѣи.
а кърѣиа нѣме алъ гъръгъвоитѣ, коар икъкъндзѣе.

„Die'mi dar iertate, ca Францес ми ка
амикъ, съ даз ми ех затимъ омаѣи ачестѣ мор-
шънтъ.

„Ех из въ воѣ ворѣ де калитѣиле ачелѣ
че елз кѣпринде дн сѣнзл сѣз, елз ех кѣпоскѣтѣ
де чеи маѣ тѣлѣ дѣнтре дѣмневоастръ ми афаръ
де ачѣаста, п'ашѣ потеа адѣоце пѣмѣкъ ла кѣвѣа-
теле че аѣи азѣитъ.

„Елз дѣмѣ изѣи патрѣа са аша де тѣлѣтѣ, к'ар
ѣи вртѣтѣ съ трѣаскѣ пентрѣ дѣнеа дн орѣ
че дѣмпреѣѣрѣри, ми пре копѣи сѣи пѣлѣ ла
шоарте.“

„Ачѣесте кѣвѣнтѣ сѣнтѣ ка о прѣсѣкѣртаре а
вѣѣдѣи ми а сѣнтѣментѣлорѣ сѣлѣтѣлѣи лѣи Воѣ-
вѣскѣ.

„Шѣи ех амѣ кѣлѣмѣтѣ не ачелѣ пѣлѣнтѣ патѣлѣ
ла есѣлатѣлѣи, че елз п'аз пѣтѣтѣ а'л реведѣа, —
ми пре карѣ дѣмневоастръ домпѣлор 'л вѣдѣи вѣдѣа.
— Ачѣестъ Ромѣнѣ, аша де ѳрѣшоасъ ми аша де
менорѣѣтѣ, са есте асемѣнеа ѳлѣвѣлѣи карѣ о
дѣрѣсѣреазъ. — Чѣне аз вѣлѣтѣ дѣн апѣле салѣ пѣ
че маѣ дѣче: чѣлз че аз ѳостѣ стѣлѣтѣ кѣ сѣлѣнѣ-
ѣе де не пѣлѣнтѣлѣ еѣ, трѣвѣе сѣ шоаръ. — Ех
амѣ кѣпоскѣтѣ ш'амѣ изѣитъ пре ачѣастъ сорѣ
дѣдѣпѣртѣтѣ а дѣрѣи тѣле, пѣрѣѣтѣ дн мѣждѣ-
лѣи варварѣлорѣ, на поѣтѣлѣ ромѣнѣ аде кѣрѣѣа ле-
ѣеде са аз пѣстрѣтѣ, ми карѣ пѣстрѣазѣ не дѣн
коло де Карпѣдѣи сѣпѣрѣтѣлѣ ми традиѣиле Франѣѣи
Амѣ ѳостѣ ѳадъ ла кѣнѣрѣле салѣ дѣнтъ че аз вѣ
еатъ зѣлѣ момѣнтѣ трѣмѣѣл сѣз, амѣ пѣтерѣтѣ ла-
крѣмѣле ми рѣпѣле салѣ; дѣсѣтѣ тотѣ одѣтѣ, амѣ
вѣлѣтѣ кѣтѣ еперѣѣе, кѣтѣ рѣвѣдѣре дн орѣ че
вѣвоѣе; кѣтѣ дѣвоѣтамѣнтѣ ми маѣ кѣ самѣ кѣтѣ
кѣрѣдѣнтѣ арѣ са. Еатъ пентрѣ че дѣдрѣспѣсѣлѣ а
въ ворѣи дѣспре мѣиторѣи, аѣе дн ѳадѣа ачѣестѣи
шорѣлѣнтѣ, ми сѣрѣгѣ дѣн адѣнѣлѣ дѣрѣрѣи п' апѣ-
рѣрѣлорѣ тѣле де рѣз кѣгрѣ ачѣелѣ че на сѣ въ
ѣе рѣпѣнтѣ пентрѣ тотѣ дѣазна:

„Рѣпосѣлѣ дн пѣчѣ сѣлѣте ромѣнѣскѣ
воѣнѣде тѣле сѣ ворѣ дѣмѣлѣи прѣкѣнтѣ с'аз дн
пѣлѣнтѣ воѣнѣде тѣле чѣле де не зрѣлѣ шѣлѣ. Дн
дѣрѣнтѣе кѣтрѣ Воѣнѣскѣ ми Бѣлѣскѣ —

Din Steoa Dѣлѣрѣи.
Reprodѣсѣтѣ дѣн „Zimѣрѣ.“

Алѣтѣ кѣвѣнтѣ алѣи Росѣтѣи сѣ маѣ дѣнтѣ ла ачѣестъ
ѣлѣсѣнтѣе ми зѣпѣле алѣтеле рѣмѣасѣрѣ не зѣлѣ дн

пѣлѣлѣтѣ. — Сѣз маѣ пѣлѣлѣнтѣ ми сѣкѣтѣлѣе тѣлѣ
вѣсѣрѣѣи ромѣнѣнтѣ дѣн капѣтѣла Парѣсѣ, прѣвѣлѣ
ми пѣтѣле патриѣдѣлорѣ карѣи аз копѣрѣѣнтѣ ла
дѣмѣлѣнѣрѣа сѣтрѣи ачѣестѣи вѣсѣрѣѣи.

Вѣзѣи тотѣ ачѣелѣ

ПОЛИДОРЪ ШИ МАРИАНА.

(D. Alѣѣѣѣ.)

Раѣа чеа де прѣмѣвѣрѣ
Пѣсте кѣмпѣрѣи осѣѣла,
Шѣи 'н кѣрѣзѣскѣлѣлѣз де сѣрѣ
Мѣи де ѳлорѣи сѣ рѣсѣѣдѣа,

Дн кѣмпѣиѣ дѣверѣнтѣ
Днѣлѣна дѣн кѣндѣ дн кѣндѣ
О кѣнтѣре рѣгѣмѣтѣ
Грѣхрѣшѣлѣз трѣмѣрѣндѣ,

А пѣтрѣи дѣсѣѣтѣре
Врѣндѣсѣ сѣ гѣстѣ дѣнѣмѣтѣдѣи,
Есѣтѣ доѣи тѣпѣрѣи ла прѣмѣлѣре
Лѣнтрѣ арѣвѣрѣи днѣлорѣѣи,

Коло'ѣ лѣнѣка кѣ тѣрасѣ,
Ла ѣсѣворѣи еѣ сѣ опрѣсѣкѣ,
Зѣнде-одѣтѣи 'шѣи жѣрѣсѣ,
Ашорѣи вѣчѣнѣкѣ ми ѳрѣѣѣсѣлѣ.

ѳлорѣѣѣлѣе рѣзѣтѣ
Де-алѣ ѣсѣворѣлѣи пѣктѣре
Дѣпѣртѣи прѣи сѣвѣнтѣте
Вѣр че грѣѣе ми ашарѣ,

ѳѣломѣла маѣ де вѣлѣ.
Дѣн рѣѣонѣ'ѣи пѣгорѣскѣ,
Ашѣѣѣа лѣна дѣн кѣлѣ,
Кѣ-ал сѣз кѣдѣтѣкѣ днѣрѣсѣлѣ

Днѣлѣнтѣдѣи пѣсте тѣзѣрѣ
Де чѣлз рѣлѣз кѣ дѣнѣ шѣрѣшѣрѣ,
Днѣрѣи де нѣз сѣ жѣрѣ
Не ал чѣрѣлѣи азѣрѣ.

Маріана вълчіоръ
 Димпревнъ дѡвъ флорі,
 Ши ле-арвикъ дн вълчіоръ.
 Съ платеаскъ ка сзрорі.

Бнда апей ле сзсцине,
 Еле нѡтъ дзпъ плакзъ;
 Дар' дн вале че ле вине?
 Бна д'алта се десфакъ.

Копіліца кз дзрере
 Стрїгъ скзмпелзї извїтъ:
 „Аї въззтз. кь-ѡ флѡре пере,
 Дзпъ че са деспърдїтъ?“

„Еагъ, коло'н чеа вале“
 Zice tinerzaz doiozaz,
 „С'орз зпї не алтъ вале,
 Дитр'зпз локъ шї маї фрзмосъ!“

Есте дѡвъ, треї кзвїнте,
 Респїкате кз мзлтз фокъ,
 Ле дїнъ копїла 'н мїнте,
 Кзцетжндз десз л'ачелз локъ.

Шеасъ лзпї авїа грекзръ
 Ши не тїперз л'аз кїзматъ,
 Съ іеа парте кз вравзръ
 Ла-зпз ресвоїз днфрїкошатъ.

Елз кз грез се деспърдеште
 Де копїла, ч'а извїтъ,
 Каре пажнце шї'лз жълеште
 Дїн мїнзтзлз ч'а порнїтъ.

Сѣра кжндз не черз апзпе
 Раза сѡрелзї фрзмосъ,
 Версе порїї плоїе, тзпе,
 Еа не деалз с'ангерне жосъ.

Ши кз ценеле скзлдате
 Дн сзспїнзрї кз амаръ
 Длз апштеантъ ка н'зпз фрате
 Дїн ресвоїзлз челз варваръ.

Весчезїтъ на п'ѡ флѡре,
 Каре тѡтна о-а врзматъ,
 Еа се зскъ не пїчїѡре
 Де пажнцъ мзлтз шї де офатъ.

Превзжндз, кь о сь тѡръ,
 Се черз неконтепїтъ,
 Съ о дзкъ ла вълчіоръ,
 Бнде „флѡреа а перїтъ.“

Аколо де сзпъраре,
 Еа не талз а лешїнатъ,
 Ш'зпз дїцерз прїн сьртаре,
 Де вїеадъ о-а скзїнатъ.

Жосъ дн лзпва чеа фрзмосъ,
 Ла ісворзлз кз дѡї теї,
 Сзвт о зтвръ рекорѡсъ
 Дорте 'н паче корпзлз еї. —

Дзпъ кзтева лзпї вїне
 Дела ѡсте-ал еї извїтъ,
 Ши 'нтре лзпте кз сзспїне,
 Длшї дъ сзфелгзлз рьпїтъ. —

Асфѡлїз, деакъ крзда сѡрте
 Нз'ї зпїсе пре пѣжжтз,
 Еагъ, кь'ї зпенте-ѡ шѡрте
 Дн фрздескзлз лорз шортжнтъ.

Bibliografia.

Ла Лїварзла Joh. Urban Kern. дн Бреслаз аз
 емїтъ де кзрндз зрѣтѡреле скрїерї импортанте
 пентрз прїнцїпате, а ле D. J. F. Neugebauer, фоста
 генерал-консзлз ал Прзсіеї дн Молдова:

ПТИНЧИАТЕЛЕ ДЪНЪРЕИ

Скїде адзпате де кзпрїнсз історїко статїстїкз по-
 лїтїкз.

DIE DONAU-FÜRSTENTHÜMER

Gesammelte Skizzen geschichtlich-statistisch-politi-
 schen Inhalts.

„Молдо рѡмѣнїї сѣз рѡманїї шї про-
 те вторатзлз рзссекъ.

„Die Moldau-Walachen oder Romanen und der
 russische Schutz.

„Descrierea Moldovei și Balaxiei edigișnea a H. C.

„Beschreibung der Moldau und Walachei.

Zweite Ausgabe.